

НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА «ХРИСТИЯНСЬКА ЕТИКА»: ПОЗАКОНФЕСІЙНИЙ АСПЕКТ

Проблема викладання курсу «Християнська етика» в українській школі є однією з найбільш дискусійних в освітньому, науковому, релігійному середовищі. Відразу з експериментальним введенням навчального курсу у 1992 р. це питання набуло суспільної актуалізації й по-сьогодні перебуває у центрі полеміки, незважаючи на законодавчу однозначність [Решетников Ю. «Християнська етика»: дежаву//<http://uath.org>]. Православні та Греко-католицька церкви України активно наполягають на своїй присутності в загальноосвітніх школах і не бачать (чи не хочуть бачити) альтернативи. Тоді як протестантські церкви, особливо малочисельні, бажають тільки одного, щоб їм не заважали створювати свої церковні школи як для навчання, так і для духовного виховання. Ось, наприклад, Церква Адвентистів сьомого дня вважає, що у багатоконфесійній державі державна і духовна освіта мають бути розділені [Див.: Гудзик К. Бути чи не бути викладанню релігії у світських школах. – День. - 26 січня 2006 р.]. Більше того, досвід викладання так званої християнської етики свідчить, що це призводить до порушення принципу свободи совісті, адже теологія не може бути надконфесійною, не прив'язаною до тієї чи іншої церкви. Загальноприйнятний сьогодні підхід щодо вивчення християнської етики в державних школах може призвести до панування однієї теології — теології, яку сповідує найчисельніша церква або церкви. У поліконфесійному суспільстві це може закінчитися екстремізмом і розбратом. У процесі впровадження курсу «Християнська етика» в загальноосвітні школи у Галичині такі проблеми вже виникали — проблеми християнської меншини, протестантів, права яких були порушені [Там само]. Не можна не рахуватися також і з атеїстами. Вони мають повне право на свій світогляд і ніхто не має права примушувати їх до вивчення християнської етики.

Отже, полеміка торкається проблеми: чи можливо викладати у державних навчальних закладах предмети, які пов'язані з релігією?

Введенням таких дисциплін фактично ігноруються норми Конституції та законів України про відокремлення Церкви від держави. Зокрема, Україна за всіма параметрами відповідає статусу країни, в якій церква відокремлена від держави, що затверджується багатьма як

* Булига І.І. – старший викладач кафедри філософії та економічних теорій Рівненського державного гуманітарного університету.

внутрішньодержавними, так і міжнародними документами. Ст. 35 Конституції України проголошує, що жодна релігія не є обов'язковою в українській державі [Див.: Конституція України // <http://zakon.rada.gov.ua>]. Згідно Закону України «Про свободу совісті і релігійні організації», «державна система освіти в Україні... має світський характер», що вказує на цілком визначений погляд держави на це питання, відповідаючи міжнародним вимогам стосовно демократичного суспільства [Див.:Закон України. Про внесення доповнень і змін до Закону УРСР "Про свободу совісті та релігійні організації": Прийнятий 23 груд. 1993 р. № 3795-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. - 1994. - № 13. - Ст. 66; Закон УРСР «Про свободу совісті та релігійні організації». Прийнятий 23 квіт. 1991р. № 987-ХІІ // Відомості Верховної Ради УРСР. - 1991. - № 35. - Ст. 283]. «Ніхто не може встановлювати обов'язкових переконань і світогляду» [Див.: Закон України. Про внесення доповнень і змін до Закону УРСР "Про свободу совісті та релігійні організації": Прийнятий 23 груд. 1993 р. № 3795-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. - 1994. - № 13. - Ст. 66; Закон УРСР. «Про свободу совісті та релігійні організації». Прийнятий 23 квіт. 1991р. № 987-ХІІ // Відомості Верховної Ради УРСР. - 1991. - № 35. - Ст. 283]. Власне, введення даної дисципліни передбачає як певні переконання, так і світогляд і акцент на світськості даної дисципліни проявляється фактично у відсутності ритуалу і священика. Держава не забороняє створювати освітні заклади відповідно до світоглядних позицій та «введення викладання з питань релігії чи переконань у місцях, що підходять для цієї мети», проте навряд чи для цього підходять державні заклади освіти, які в Україні перш за все конституційно відокремлені від церкви [Дзюба О., Єдута Т., Кришмарел В., Кость Н. Позначення досвіду державно-церковних взаємин на зміні освітніх парадигм в Україні // Науковий вісник Чернівецького університету. Збірник наукових праць. Вип..203-204: Філософія. – Чернівці, 2004. – С.305]. Отже, викладання курсу «Християнська етика» є винятково справою конфесій і викладатися він має в недільних школах, адже «навчальні заклади відокремлені від церкви, мають світський характер», «крім навчальних закладів, заснованих релігійними організаціями» [Див.: Закон України "Про освіту" №1060-ХІІ, із змінами від 19 грудня 2006 р // <http://www.osvita.org.ua/pravo/>]. Релігійна освіта не є державною справою і не повинна набуватися у світських школах, за державний кошт і при цьому — без належної освіти до цього викладачів. Церкви повинні відкривати свої власні духовні навчальні заклади. Сьогодні, однак, введення в загальну систему навчання у будь-якій формі християнської етики чи іншого

подібного предмету вимагає зміни законодавчої бази країни [Гудзик К. Бути чи не бути викладанню релігії у світських школах. – День. - 26 січня 2006 р.]. І, навпаки, консолідація християнських церков України на основі обстоювання викладання християнської етики у державних школах, говорить про кризу церков, про їхню незатребуваність більшістю громадян, про їхню неспроможність розвивати інститут недільних шкіл [Кисельов О.С. Про релігійний предмет “Етика віри” у державних школах України// <http://uath.org>].

Введення «Християнської етики» викликає дискримінацію інших релігій, оскільки їхнє викладання МОН не забезпечує навіть потенційно. Закон України «Про свободу совісті і релігійні організації» проголошує, що «усі релігії ... є рівними... Встановлення будь-яких переваг або обмежень однієї релігії щодо іншої не допускається» [Див.: Закон України. Про внесення доповнень і змін до Закону УРСР "Про свободу совісті та релігійні організації": Прийнятий 23 груд. 1993 р. № 3795-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. - 1994. - № 13. - Ст. 66; Закон УРСР. «Про свободу совісті та релігійні організації». Прийнятий 23 квіт. 1991р. № 987-ХІІ // Відомості Верховної Ради УРСР. - 1991. - № 35. - Ст. 283]. Цей принцип відокремлення держави від церкви і забезпечує свободу релігійного волевиявлення людини, гарантує відсутність переслідування за релігійними ознаками, але, головне, забезпечує рівність конфесій перед державою і відсутність пріоритету держави щодо жодної з них. Адже в українських школах навчаються діти не лише з християнських родин, а й мусульманських, іудейських, атеїстичних та ін. Таким чином, введення предмету «Християнська етика» має нетолерантну спрямованість та дискримінує інші релігійні напрямки, осіб нерелігійного світогляду, певним чином провокуючи міжконфесійний та міжрелігійний конфлікт. «А в Україні, де $\frac{3}{4}$ релігійних організацій втягнуто до багатобічного міжцерковного конфлікту, це загрожує серйозними ускладненнями» (Цит. за.: Концепція вивчення «Основ релігієзнавства» в загальноосвітній школі (проект)].

Некоректності щодо інших світоглядних систем яскраво можуть проілюструвати витяги з програм «Християнської етики». Висловлювання, що дана система є найдосконалішою та найважливішою явно принижують всі нехристиянські віросповідання та їхню роль у становленні європейського суспільства [Дзюба О., Єдута Т., Кришмарел В., Кость Н. позначення досвіду державно-церковних взаємин на зміні освітніх парадигм в Україні. - С.305]. Зрозуміло, що введення цієї дисципліни свідчить про намагання християнської Церкви отримати статус офіційного визнання своєї необхідності в суспільстві.

Та навряд чи така модель може бути прийнятною в поліконфесійній та багатонаціональній державі.

Ще одним «каменем спотикання» для прихильників ідеї введення курсу є питання кадрового, навчально-методичного забезпечення, відповідно, і системи оцінювання знань цієї дисципліни, яка може становити порушення свободи думки та совісті. Підготовлені для вивчення дисципліни морально-етичного циклу підручники, посібники для вчителів написані з креаціоністських підходів, тобто ставлять за мету не стільки порушувати питання етики, скільки навести дітей до віри, до церкви, а вже потім долучити до християнських чеснот [Сухомлинська О. про «Християнську етику» без ілюзій // День. – 5 червня 2007]. Зміст навчально-методичної літератури спрямований на формування в дитини уявлення про теїстичну модель світу. Така модель, як й інша, мають право на існування, ніхто цього не заперечує. Але чи відноситься це до функцій школи, яка за своєю сутністю покликана формувати **науковий** світогляд, як і церква — теїстичний. *Таким чином, навчально-педагогічна діяльність підміняється катехизацією, яка має здійснюватись поза школою у спеціальних катехитичних осередках, як це відбувається на Заході і у відповідності із дотриманням законодавства України [Див.: Концепція вивчення «Основ релігієзнавства» в загальноосвітній школі (проект)].*

Одним з головних аргументів на користь введення цієї дисципліни є акцент саме на виховній спрямованості курсу. Акцентується увага на високоефективній, перевірній світовим та вітчизняним досвідом виховній системі, яка призводить до формування світогляду та поведінки, пов'язаних з християнською системою цінностей, що в кінцевому рахунку визначає спосіб мислення, діяльність людини та її життя вцілому. Сьогодні ж, коли діти, мовляв, стали злі, бездуховні, виховуються на жорстокостях сучасного світу, цей акцент на виховній спрямованості є прагненням уникнення відповідальності батьків за своїх дітей: вони зітхають із полегшенням – дітей виховуватиме школа. Але надії на те, що курс «Християнська етика» кардинально змінить моральність наших дітей (одна година на тиждень, 32 – на рік) – утопічні. Відповідно до міжнародних стандартів саме батьки, а не державні заклади освіти, мають виключне право щодо релігійного виховання дитини. До того ж, кожна сім'я має свої світоглядні і конфесійні позиції. Тому присутність релігійного компоненту у шкільній освіті може викликати протиріччя між відношенням до релігії в родині та школі, навіть у випадку, коли світоглядні позиції сім'ї збігаються з назвою релігії, морально-етичні доктрини якої викладаються у школах.

Релігієзнавчу освіту не слід отожднювати або підміняти теологією і саме одним із кроків щодо вирішення полеміки навколо введення дисципліни в загальноосвітніх школах може бути введення релігієзнавства як незаангажованого базису, яке допомагає у формуванні світоглядної позиції та духовних ідеалів, сприяє виробленню відкритої до світу позиції, толерантного і поважного ставлення до різnorodних знань, вмінню спілкуватися з людьми, що мають відмінні погляди [Див.: Концепція вивчення «Основ релігієзнавства» в загальноосвітній школі (проект)]. Ознайомлення дитини з релігією в школі відповідно повинне вчити сприйняттю різних релігій в культурологічному аспекті. Людина з таким багажем знань про релігію завжди може розглядати своє життя, вчинки, їх мотиви різнобічно, в тому числі і з позицій іншої людини, яка має відмінні світоглядні позиції.

Сьогодні, коли суспільство знаходиться між реаліями посткомунізму, переживає труднощі перехідного періоду й долає негативну спадщину від недавнього тоталітарного минулого, система христинських цінностей і виховання набуває значного ступеня суспільної актуалізації. В цьому руслі доцільно було б, якби кожен займався своєю справою: школа формувала у дітей наукову картину світу; церква – релігійний світогляд; сім'я долучала до традиційних життєвих цінностей, а також до релігії; держава, політики вчили і показували приклад того, як жити та діяти в правовому, законодавчому полі.

Л.Погоріла * (м. Житомир)

КАТОЛИЦЬКА БІОЕТИКА ЯК МОРАЛЬНИЙ РЕГУЛЯТОР ЛЮДСЬКОГО ВЧИНКУ

Після часу наукових відкриттів, технічних революцій та культурних переворотів, після часу піднесення людського генію до найвищих вершин прийшов час глибокої тривоги за власне крихке майбутнє та усвідомлення досить хиткого стану багатьох, здавалося б, усталених речей. Розвиток інформаційного простору призводить до практики масового зомбування населення, в першу чергу дітей та підлітків, непорозуміння на ґрунті економічних та соціальних досягнень породжують затяжні міжнаціональні конфлікти. Прорив у галузі

* Погоріла Л.М. – аспірант Житомирського державного університету імені Івана Франка.